

לחייב את המדינה להסביר את הסירוב. שלושה ימים לפני הדיון בבג"ץ הודיע נציג המדינה כי הי"ו ו-19 עותרים נוספים יקבלו אישור לבקר את יקריהם הכלואים, וכי מקרים חריגים אחרים ייבדקו במהירות. ולא כך היה - הצבא בושש להחליט על אופן מימוש הביקורים בכלא לעותרים שבקשתם נענתה בחיוב. הי"ו המתינה לשווא לאישור המיוחל, ולמזלה שוחרר בעלה בינואר 2004 בעיסקת חילופי שבויים. (תיק 26008)

תנאי מעצר

המדינה טענה גם כי מתן האישורים אינו תוצאה של טיפול חריג אלא נובע משינוי במדיניות הצבא במתן האישורים. למחרת היום התקבלו במוקד 58 תשובות נוספות, שהן כמחצית מסך הבקשות האישיות ששלח המוקד עד אז לביקור אצל קרובי משפחה כלואים. מתוך התשובות עולה כי אחוז מכריע מהמבקשים קיבלו אישור (54) וכי החלטות הסירוב הרבות, שבגינן פנו האנשים למוקד, נעשו בשרירות לב.

לשכב ולא מספיק מזון. הטיפול הרפואי ניתן בצמצום רב והוחזקו גם עצירים בלתי כשירים למעצר, על פי חוות דעת של רופא המתקן. מכל המתקנים בגדה התקבלו תצהירים על התנהגות משפילה של החיילים, על מכות, הזנחה רפואית והתעללות.

במאי 2003 הגיש המוקד עתירה בעניין תנאי המעצר במתקני המעצר הזמניים שבחטיבות עציון, שומרון, אפרים, בנימין ומנשה. מתצהיריהם של עצורים במתקנים אלה עולה כי התנאים בהם חורגים אפילו מהרף המינימאלי הדרוש לקיום חיים אנושיים - הצפיפות בתאים בלתי נסבלת ולעצירים אין די מקום לשכב בו, האוכל מועט ואיכותו ירודה, לעצירים גישה מוגבלת לשירותים והם יכולים להתפנות רק פעמיים או שלוש ביום, כאשר הסוהרים מאפשרים זאת, האוהלים בהם משוכנים העצירים בחלק ממתקני הכליאה קרועים ומחוררים ויושביהם חשופים למפגעי מזג האוויר, לעצורים לא ניתנו בגדים להחלפה ובגדיהם מטונפים ומסריחים לאחר שבועות ארוכים במעצר, לעצירים

במהלך שנת 2003 כלא הצבא אלפי פלסטינים ולעתים עלה מספר העצירים המוחזקים בידי הצבא על שלושת אלפים. רבים מעצירים אלה נכלאו במתקני כליאה שונים ברחבי הגדה המערבית: במתקן הכליאה שבמחנה עופר ובמתקני כליאה זמניים הנמצאים במפקדות הצבאיות שבגדה. אולם למרות הקמתו של מתקן הכליאה עופר במרץ 2002, ולמרות מתקני הכליאה ובתי הכלא בתוך ישראל, היה מספר העצירים גבוה בהרבה מיכולת הקליטה בהם והתנאים במתקנים הפכו בלתי נסבלים ובלתי אנושיים. מהגידול החד במספר העצירים סבלו בעיקר אלה שנכלאו בגדה, היכן שהוקם מתקן הכליאה עופר, כהרף עין וכלאחר יד, ובמתקנים הזמניים שאמורים היו להחזיק בעצירים ימים ספורים בלבד. במתקנים אלה לא היה די מזון להאכיל את העצורים ומספר השמיכות והמזרונים לא הספיק. הצבא לא סיפק בגדים להחלפה ולא דאג לתיקון האוהלים הקרועים, שחשפו את יושביהם לקור ורטיבות. לא די היה באמצעי הרחצה שסופקו והשירותים שעלו על גדותיהם יצרו בכמה מקרים תנאים תברואתיים מסוכנים. במתקני הכליאה נוצרה צפיפות בלתי נסבלת. לעצורים, שמצאו עצמם במתקנים אלה פרקי זמן של שבועות ואף חודשים, לא היה די מקום

21 הודעה משלימה מטעם פרקליטות המדינה, סעי' 15, בג"ץ 11198/02, דידיה ואח' נ' מפקד מתקן הכליאה הצבאי עופר ואח'.

אני בן 16, סובל מלחץ דם נמוך, אני חולה אנמיה, אני זקוק לכמויות אוכל רבות. המחסור באוכל במתקן גורם לסחרחורת מתמדת ואיכות האוכל ירודה. אני מקבל בקושי חצי עגבנייה ביום, אין פירות, אין בשר בכמות מספקת. ראיתי פעם את אחד החיילים לוקח לחם מהכמות המוקצבת לנו וזורק לפח.

(מתוך תצהירים שהוגשו בבג"ץ 3985/03, בדאוי ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה והשומרון ואח')

ביוני 2003, כחודש לאחר הגשת העתירה מונתה ועדה צבאית - ועדה מייעצת לרמטכ"ל, בראשות נשיא בית הדין הצבאי לחיילים בפיקוד מרכז - שתפקידה לבדוק את התנאים במתקני המעצר הזמניים. נכון לתחילת שנת 2004 נדמה היה כי פעולת הוועדה נתנה את אותותיה בשטח ותנאי המעצר השתפרו במעט: אחד ממתקני המעצר נסגר לשיפוצים ותקני צפיפות הומצאו. אולם בה בעת עלה מספר הכלואים במתקנים (נכון ל-23.10.03 עמד מספר הכלואים על 333 איש) והצפיפות קשה אף מבעבר. בנוסף, נותרו הליקויים העיקריים כשהיו בכל הנוגע לשירותים ולתנאים הסניטאריים הירודים של מתקני הכליאה, מחסור בדרגשי שינה ומזרונים, טיפול רפואי לקוי ומזון מועט ובאיכות ירודה. הוועדה יושבת עדיין על המדוכה - נכון ליוני 2004. המוקד קיבל לאחרונה דיווחים, הטעונים בדיקה, על הידרדרות בתנאים. על פי מימצאי הבדיקה, יוחלט כיצד להמשיך לטפל בנושא. כפי שנסקר בדו"ח הפעילות הקודם, בדצמבר 2002 דחה בג"ץ את העתירה לשיפור תנאי המעצר במחנה עופר. עתירה זו נועדה להביא לשיפור התנאים במתקן הכליאה ולדאוג לזכויות הבסיסיות ביותר של העצירים. בית המשפט אמנם דחה את העתירה, אולם פסק הדין הותיר מקום לשיעור רצון ועצם הגשת העתירה הביאה לשיפור בתנאי המעצר. בפסק הדין מתח נשיא בית המשפט העליון ביקורת

אין כמעט זכות לטייל בחצר הכלא, למרות שמתקני מעצר אלה מיועדים לכליאה לפרקי זמן קצרים, הרי שבפועל מוחזקים בהם אנשים שבועות ואף חודשים, העצירים אינם מקבלים עיתונים ואינם זוכים לביקורים וסגל הכליאה מתעלל, משפיל ומכה את העצירים. למותר לציין כי בכל אלה עוברים מפקדי המתקנים על החוק הישראלי והבינלאומי, ובכל זאת, למרות הפניות החוזרות של המוקד למפקדים, דבר לא נעשה ובמאי 2003 הוגשה העתירה לבג"ץ.

נעצתי בתאריך 23.1.03. הפעם היחידה בה נחקרתי היה 3.2.03 משעה 09:00 עד 22:00. נלקחתי פעמיים לבית המשפט הצבאי בסאלם להארכת מעצר... ואז קיבלתי מעצר עד תום ההליכים. הדיון נקבע ל-3.6.03. אני סובל ממום בלב מלידה. בשל הצפיפות בחדר... אני לא מצליח לישון, מרגיש חנק ודקירות בחזה. מחלתי ידועה למפקדי המתקן, ידוע להם שאני זקוק לתרופות מיוחדות שאין ביכולתם לספק לי. הם הבטיחו שייצרו קשר עם המשפחה שלי וידאגו להבאת התרופות אך דבר לא נעשה.

הריני להצהיר כי ב-31.1.03 נעצרתי, נלקחתי לחקירה שישה ימים לאחר מעצרי למשך 9 שעות. נלקחתי פעם אחת לבית המשפט ללא ייצוג. לא ידוע לי מתי הדיון הבא. לפני כשלושה שבועות הוחזק במעצר פצוע ברגל מירי כדור דומדום ומחוסר טיפול רפואי הפצע זוהם והתחיל נמק. כמחאה על חוסר הטיפול בו פתחו כל העצירים ביוזמתי בשביתת רעב. בתגובה החיילים הוציאו אותי מהחדר והיכו אותי בכל חלקי הגוף. ... הלחם שמגיע לעצורים מלא עובש וכמותו קטנה.

... לפני כחודש היינו יוצאים החוצה למשך כשעה. אולם כיום הפחיתו את זמן היציאה ל-35 דקות. זמן זה מוקצב ל-18 אסירים לכבס, להתרחץ, ללכת, להתאורר, לצחצח שיניים, ללכת לשירותים, להתגלח.

על תנאי המעצר וקבע כי בראשית תקופת המעצרים לא עמדו תנאי המעצר במינימום ההכרחי, וכי "לסטייה זו אין צידוק". עוד קבע פסק הדין כי על המדינה מוטלת אחריות לספק לעצורים עיתונים, ספרים ומשחקים ועליה לבחון הקמת חדר אוכל ראוי בו יוכלו האסירים לשבת ולאכול על שולחנות, ולא על הרצפה "כחיות".²²

אמנם, בשמונת החודשים שחלפו מיום הגשת עתירה זו ועד מתן פסק הדין חלו שינויים בתנאי המעצר של הכלואים במתקן עופר ומצבם השתפר, אולם שלושה חודשים אחרי שהסתיים

הדיון נאלץ המוקד להגיש לבית המשפט העליון בקשה לפי פקודת בזיון בית הדין - בית המשפט התבקש להעניש את המדינה על כך שלא סיפקה לאסירים ספרים, עיתונים ומשחקים כפי שחייב אותה בית המשפט לעשות. המוקד גילה כי הספרים, העיתונים והמשחקים - שנתרמו ע"י הצלב האדום, ארגונים שונים ואנשים פרטיים למען העצורים במתקן עופר - הושחתו. במהלך ביקורים במתקן הכליאה התברר כי עיתונים אשר הובאו למתקן לא הגיעו ליעדם אלא נמצאו מוטלים בבוץ ליד שער המחנה. העתירה תלויה ועומדת עדיין בבג"ץ.

מעצרים מינהליים

הצו בדבר מעצרים מינהליים נותן ביד המפקדים הצבאיים בגדה המערבית וברצועת עזה כוח כמעט בלתי מוגבל לעצור יחידים ולכלוא אותם כעצירים מינהליים. ההוראה מאפשרת לחותם הצו לחרוג מההליך הפלילי הרגיל ולשמור בסוד את האשמה בגינה נעצרים החשודים ואת הראיות שעליהן מבוססת האשמה זו. כך, תחת הסיסמה "בגין היותו מסכן את ביטחון האזור", הוחזקו במהלך 2003 במעצר מינהלי לעתים אף למעלה מאלף בני אדם.²³ הצו למעצר מינהלי מוצא לפרק זמן של עד חצי שנה וכפוף לביקורת שיפוטית. אחרי שהמפקד הצבאי חתם על הצו ותוך 8 ימים חייב העצור להיות מובא לפני שופט לביקורת שיפוטית בה נדרש שופט צבאי לבחון את חוקיות הצו, על פי חומרי החקירה המובאים לעיונו.²⁴ בתום תקופת המעצר רשאי המפקד הצבאי לחדש את צו המעצר לתקופה נוספת בכפוף לביקורת השיפוטית. המעצר המינהלי פוגע בשתיים מזכויות היסוד הבסיסיות ביותר של העציר: הוא אינו יכול להתגונן מפני האשמות נגדו כיוון שאינו יודע מהו ואינו מכיר את הראיות נגדו ועונשו, מטבע הדברים, לא נקצב מעולם.

ביוני 2002 התקשרה אימו של ר"ג למוקד בבקשה לאתר את בנה, שנעצר על ידי כוח צבאי עשרה ימים קודם לכן ועקבותיו לא נודעו. למחרת הצליח המוקד לאתר את ר"ג, שהוחזק במעצר מינהלי במחנה עופר. צו המעצר, שהיה חתום ע"י מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית, שייך את ר"ג לאחד הארגונים הפועלים בגדה והורה להחזיקו במעצר מינהלי ארבעה חודשים, עד אוקטובר 2002. כעשרה ימים אחרי המעצר, בביקורת השיפוטית הראשונה, אישר השופט את שיקול דעתו של המפקד הצבאי וקבע, אחרי שעיין בחומר הסודי, כי יש טעם במעצר המינהלי. ארבעה חודשים לאחר מכן, ביום

²² בג"ץ 3278/02, המוקד להגנת הפרט ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל בגדמ"ע.

²³ על פי נתוני בצלם: www.btselem.org.

²⁴ מתחילת האירועים באפריל 2002 ועד אוקטובר 2003 העניק צו 1500 סמכויות מפליגות לביצוע מעצרים מינהליים. בין השאר איפשר הצו לקצין בדרגת רב סרן להורות על מעצר מינהלי וקצב לצבא לזמן מה פרק זמן חדש לביצוע הביקורת השיפוטית: 18 יום.